

С. С. Лук'яненко

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Зародження лінгвістичної інноватики в парадигмі античної теорії найменування

Лук'яненко С. С. Зародження лінгвістичної інноватики в парадигмі античної теорії найменування. Статтю присвячено аналізу діалогу Платона «Кратил» у контексті пошуку витоків лінгвістичної інноватики. Розглянуто авторську концепцію закономірностей та принципів номінативної діяльності, інтерпретацію ролі «мовного забезпечення» соціально-виробничої сфери, потребу виокремлення професій творців назв та моніторів, що відповідають за їхню якість. Досліджено формулювання загальних настанов і алгоритмів моделювання мовних одиниць, а також конкретних правил-рекомендацій. Зроблено висновок, що антична теорія найменування являє собою першу спробу наукового вивчення інноваційних процесів у мові.

Ключові слова: мовна еволюція, інновація, лінгвістична інноватика, давньогрецьке мовознавство, теорія найменування, правильність найменування, істинність найменування, моделювання.

Лукьяненко С. С. Зарождение лингвистической инноватики в парадигме античной теории именования. Статья посвящена анализу диалога Платона «Кратил» в контексте поиска истоков лингвистической инноватики. Рассмотрены авторская концепция закономерностей и принципов номинативной деятельности, интерпретация роли «языкового обеспечения» социально-производственной сферы, потребность в выделении профессий создателей названий и мониторов, которые отвечают за их качество. Исследовано формулирование общих установок и алгоритмов моделирования языковых единиц, а также конкретные правила-рекомендации. Сделаны выводы о том, что античная теория именования представляет собой первую попытку изучения инновационных процессов в языке.

Ключевые слова: языковая эволюция, инновация, лингвистическая инноватика, древнегреческое языкознание, теория именования, правильность именования, истинность именования, моделирование.

Lukyanenko S.S. The genesis of linguistic innovatics in the paradigm of the ancient theory of nomination. The article focuses on analyzing the dialogue "Cratylus" by Plato within the context of looking for the origins of linguistic innovatics. A special research emphasis is on the author's conceptual theory concerning the regularities and principles of nomination as a type of activity, on the interpretation of the significance role of social and industrial field "language provision", on the need for nominating the jobs of those who create and those who are quality monitors. The peculiarities of formulating the general prescriptive policies and algorithms of modeling language units, as well as specific rules and recommendations in this respect have been researched. It has been concluded that the ancient nomination theory is the initial attempt to study innovation processes in languages.

Key words: language evolution, innovation, linguistic innovatics, ancient Greek linguistics, theory of nomination, nomination rightness, nomination corresponding verity, modeling.

Проблематика, пов'язана з розвитком мови, була й залишається одним із провідних напрямків світової та вітчизняної лінгвістики. Поняття мовного розвитку або *мовної еволюції* охоплює *появу нового* на всіх рівнях, *втрату колишніх засобів* плану вираження та плану змісту, *зміну статусу* одиниць, а також внутрішньомовні та зовнішні фактори, що впливають на зазначені трансформації. За влучним зауваженням Є. Карпіловської, одним із найактивніших виявів мовної динаміки виступають *інноваційні процеси* [4:3]. Інноваційні пошуки від зародження основних лінгвістичних традицій зводилися, переважно, до *фіксації інновацій* (як правило, лексичних), що іноді супроводжувалася їх *оцінкою* за певними критеріями чи вподо-

баннями, хоча іноді зустрічаємо й спроби *ви-роблення підходів та засад творення нового*. Простежується їхній чіткий взаємозв'язок із практичними потребами соціумів. Формою вивчення інноваційних процесів тривалий час були: а) списки (словники) нових мовних одиниць; б) дискусії навколо формування літературних мов і практичні кроки у цьому напрямку; в) перекладацька діяльність та її оцінка. Становлення історичного погляду на мову, що відбувається в Європі у другій половині XVIII — першій половині XIX століття, не призводить до системного переосмислення еволюційної проблематики. Своєрідним винятком стає спроба В. фон Гумбольдта та його послідовників сформулювати теорію мови з акцентом на її «діяльнісному»,

динамічному характері, що певним чином сприяло посиленню інтересу до відповідної теми. Однак у працях XIX століття як психолінгвістичного, так і порівняльно-історичного спрямування проблематика мовного розвитку зводиться, власне, до констатації цього факту, окремих загальних настанов на зразок теорії «доісторичного» та «історичного» етапів розвитку мови або екзотичних пропозицій у дусі натуралізму А. Шлейхера. Лише на межі XIX–XX століть П. Фортунатов та І. Бодуен де Куртене почали націлювали своїх учнів на пошуки «сил і законів» мовної еволюції, на виявлення причинно-наслідкових зв'язків [2:6]. Протягом 1920–30 років інноваційний напрямок інтенсивно розвивається, яскравим свідченням чого стають роботи неолінгвістів, А. Мейє, Ж. Вандрієса. Є. Поливанов навіть пропонує виділити **вчення про еволюцію мови** в окремий розділ загального мовознавства під назвою «лінгвістична історіологія» [10:47]. Друга половина XX століття стає часом різноаспектних неологічних студій, а на межі 1970–1980 років висловлено ідею об'єднати вивчення нових явищ лексико-фразеологічного рівня у спеціальний напрямок із робочою назвою «неологія». На 1980–90 роки припадає її оформлення як окремої лінгвістичної дисципліни, починається виділення конкретних напрямків та методів вивчення неологізмів [11:6–7]. Дослідники 2000 років дедалі частіше висловлюють переконання щодо остаточного становлення неології як окремого розділу мовознавства.

Наприкінці XX та, особливо, на початку XXI століть у багатьох неологічних працях з'являються вказівки (іноді підкріплені аргументами) на розширення сфери компетенції неології: йдеться про комплексне вивчення змін усіх рівнів мовної системи. Така **корекція об'єктів дослідження та завдань**, на нашу думку, є виявом тенденції до оформлення на базі неології нового розділу мовознавства, який об'єднає у собі різноаспектні дослідження інноваційних процесів та їхніх наслідків у мові — **лінгвістичної інноватики**. Одним із вагомих аргументів на користь його виділення виступає еволюція понятійно-термінологічно забезпечення: все більше в неологічних розвідках зустрічаються слова «інновації (лексичні, семантичні, словотвірні, іншомовного походження та інші)», «інноваційні утворення» «інноваційні процеси» тощо. **Лінгвістична інноватика** як складова частина **вчення про мовну еволюцію** повинна зайняти належне місце серед розділів вітчизняного та зарубіжного мовознавства.

При цьому слід зауважити, що становлення будь-якого напрямку наукового пізнання світу передбачає пошуки його **витоків, перших досліджень** такої або подібної тематики. Повною мірою це стосується й **лінгвістичної інноватики**. Проаналізувавши фактичну ситуацію, змушені констатувати, що історія вітчизняної лінгвістичної інноватики, або, принаймні, неології станом на сьогодні розроблена недостатньо. Побіжні згадки щодо спроб дослідників минулих епох розібратися в тих або інших аспектах мовної еволюції зустрічаємо в роботах з історії мови та мовознавства, а також у дисертаціях неологічного спрямування. Прикладом комплексного підходу до цієї теми можуть служити хіба що роботи Д. Мазурик [9], Ж. Колоїз [5; 6] та С. Лук'яненка [7]. Однак усі виявлені студії (включно із щойно зазначеними) мають суттєвий недолік: інноваційна проблематика представлена в них, як правило, від XIX століття, й, найголовніше, без зв'язку з історією відповідних пошуків в межах світової, чи, принаймні, європейської лінгвістичної традиції. Складається враження, що до цього часу питанням мовної динаміки не приділяли належної уваги. Насправді це не відповідає дійсності, про що свідчить хоча б намагання мислителів Стародавньої Греції розібратися у причинах та механізмах мовної еволюції, відоме під назвою **теорія найменування**. В неологічних студіях її вивчення у названому ракурсі або відсутнє взагалі, або обмежується побіжними згадками. Наприклад, А. Нелюба, визначаючи етапи розвитку теорії номінації, вказує на наявність античних джерел [8:11]. Автор посилається на енциклопедію «Українська мова» (2004 р.), однак і там знаходимо лише матеріали про: а) те, що античність та середньовіччя були першим етапом розвитку ономазіології [12:437] і б) дискусія Платона представляє античну філософію як початок розгляду проблеми вмотивованості/довільності зв'язку між змістом і формою слова [12:383]. Отже, виникає потреба розібратися у цьому питанні в контексті пошуків часу та обставин зародження лінгвістичної інноватики.

Парадигма наукового дослідження передбачає, що обґрунтовані висновки з'являються на підставі аналізу багатьох достовірних фактів. Саме тому в якості **об'єкта** дослідження обрано виклад античної теорії мови в академічному виданні «Очерки по истории лингвистики» Т. Амірової, Б. Ольховікова, Ю. Рождественського [1], й, особливо, аналіз діалогу Платона «Кратіл».

Мета розвідки полягає у вивченні особливостей осмислення проблематики мовного розвитку в межах античної теорії найменування.

Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань:

– з'ясування вихідних позицій Платона стосовно номінативної діяльності;

– аналіз авторської інтерпретації факторів, що впливають на процес найменування, у тому числі крізь призму понять «правильність імені» та «істинність імені»;

– розгляд античної концепції «мовного забезпечення» соціально-виробничої сфери;

– з'ясування вимог стосовно кваліфікації та напрямку діяльності осіб, зайнятих у цій галузі;

– визначення загальних настанов та алгоритмів мовноінноваційної діяльності а також конкретних правил моделювання мовних одиниць;

– розуміння Платоном сутності поняття етимології.

Проблематику, стосовну мовної еволюції взагалі та лінгвістичної інноватики зокрема, можна представити у вигляді кількох блоків-тем.

1. Мета автора полягає у спробі розібратися в *механізмах іменування*, «технологіях» номінативної діяльності людини. Цьому сприяє діалогічна форма викладу, дійовими особами якої стають Сократ (за особою якого приховується сам Платон), Кратіл та Гермоген.

2. Важливою віссю координат діалогу стає пропозиція стосовно *вивчення факторів, які впливають на процес називання*. Для цього виділено два аспекти: а) зв'язок того, хто здійснює називання та назви; б) зв'язок назви та об'єкта. Сутність зв'язків розкривається через введення нового поняття — т.зв. «*правильності імен*». Інтерпретація «правильності» залежить від вихідних позицій учасників дискусії, а тому вона або пов'язана з домовленістю між людьми, або співвідноситься із «вродженими властивостями» предметів. Характерним вважаємо розуміння домовленості як такої, що залежить від «законів» і «звичаїв», тобто правил поведінки й діяльності тих, хто встановлює імена.

3. Одним із аспектів «правильності» виступає *роль людини у процесі найменування*. Версія Кратіла фактично не враховує людського чинника через його суб'єктивність. Це виявляється у співвідношенні одного предмета з різними назвами навіть в межах однієї мови (й, тим більше, в різних мовах). Тому правильність не може залежати від конкретних звукових комплексів — вона пов'язана із

загальним смислом слів. Це так звана *правильність плану змісту*. Згідно з версією Гермогена правильність є результатом дії найменування, а тому залежить від *законності встановлення імені людиною* і стосується *плану вираження*. Сократ погоджується з обома поглядами, прагнучи *зрозуміти сутність обох видів «правильності»*, й тим самим фактично висловлює намір розібратися у підґрунті інноваційних процесів.

4. Дослідження *правильності плану вираження* пов'язано з двома показниками: *суб'єктом, що здійснює називання* — особою чи колективом, а також *істинністю самого іменування*.

Перший аспект визнається неважливим, а значить критерієм правильності плану вираження запропоновано вважати *істинність імені*. Навколо нього розгортається ціла теорія, що дуже нагадує спроби визначення критеріїв адекватної мовноінноваційної діяльності.

Обговорення проблеми істинності імені призводить до таких попередніх висновків: а) предмети мають *об'єктивні, природні властивості*, що не залежать від ставлення до них, і б) природні властивості об'єкта, його сутність, стає зрозумілою не внаслідок суб'єктивного уявлення, а через *результати дій, операцій із цим об'єктом*. Відповідно, істиною вважається назва, яка *вірно відображає властивості предмета*. Істинність обраного імені доводиться тим, що завдяки його використанню відбувається правильне розуміння сутності об'єкта, що, в свою чергу, призводить до успіху виробничих операцій із ним. Приблизним аналогом можуть бути сучасні терміни хімії, фармакології, медицини — якщо людина знає справжні характеристики тих або інших речовин, то маніпуляції з ними пройдуть із потрібним результатом. Таким чином, в межах античної теорії найменування визначено, що «вихідна продукція» інноваційної діяльності повинна відповідати *критерію істинності*, який передбачає *адекватне вираження об'єктивних властивостей* названих речей.

5. *Номінацію кваліфіковано як одну з можливих дій із об'єктами*. Визнання адекватної номінації одним із різновидів правильного поводження з об'єктом означає, що критерієм оцінки «правильності» стає досягнутий результат. Слово фактично знаходиться у статусі знаряддя праці людини, в чомусь подібного до інших знарядь — з відповідними функціями та предметом застосування. Ім'я характеризується Сократом як своєрідний *когнітивний та педагогічний інстру-*

мент. За допомогою слів-назв люди пізнають довкілля (сутність речей), а також передають це пізнання іншим. Тим самим визначено роль мови в житті як окремої людини, так і всього суспільства.

6. З'являється розуміння, що створення імен — **один із різновидів соціально-виробничої діяльності**. Цим напрямком, на думку Сократа, так само, як і іншими, повинні займатися спеціалісти — **«творці імен», «законодавці»**, у сучасній інтерпретації — неологи-інноватори. Назва «законодавець» пов'язана не стільки із семантикою юридичного терміну, скільки означає причетність до встановлення правил, а отже й регулювання певної сфери діяльності. Йдеться про певний аналог майстра на виробництві, й, ширше, знавця своєї справи, укладача інструкцій та алгоритмів дій. Законодавець повинен розбиратися у тонкощах відповідної сфери діяльності, а також передавати своє розуміння іншим у вербальній формі. За допомогою таких дій створюється система знань. Отже, в межах античної дискусії оформлюється аксіома, згідно якої **робота над створенням нових назв, і, тим самим, визначення векторів розвитку мови стає прерогативою фахівців**. Проводячи кореляцію із сучасністю, вкажемо, що тим самим задекларовано один із принципів термінологічної інноватики — створенням термінів повинні займатися спеціалісти певної галузі, що знають її «з середини».

7. Сформульовано **загальні настанови стосовно творення мовних засобів**, своєрідні аксіоми мовноінноваційної роботи. Вони зводяться до того, що праця законодавця, як і будь-яка інша діяльність, по-перше, належить суспільству й контролюється ним і, по-друге, здійснюється за певними правилами.

Перша настанова означала усвідомлення **складного взаємозв'язку між індивідуальною мовотворчістю та її узуалізацією**. Уява інноватора може створити будь-яку конструкцію, але кінцевий продукт приймається чи відкидається соціумом. Функцію «народного контролю» також запропоновано довірити окремим представникам суспільства, які «вміють ставити запитання та давати відповіді» — **діалектикам** [1:45].

Сутність **другої настанови** розкривається у **рекомендаціях щодо творення нових імен**. Зокрема, вказано, що законодавець повинен поєднувати «властиве від природи кожній речі ім'я» — поняття про справжні властивості об'єкта, своєрідну ідеальну внутрішню форму слова, зі звуковими комплексами,

спираючись на особливості мовної системи та попередні зразки найменування [1:45].

Сократ вважає, що кожен «творець імен» має право **поєднувати одну й ту саму внутрішню форму** (т.зв. образ об'єкта) із **різними звуковими комплексами**. Це означає легалізацію індивідуальної мовотворчості, а отже відкриває широкі перспективи інноваційної діяльності. Щоправда, введено суттєве уточнення, спрямоване на впорядкування останньої: нова назва може конструюватися тільки з урахуванням номінативної традиції. Таку позицію можна охарактеризувати як шлях пошуку компромісних, збалансованих рішень. Законодавець називає об'єкти **згідно з їхньою сутністю**, забезпечуючи цим **правильність змісту**, і в той же час, усвідомлюється **важливість узуального вживання мовних одиниць**, коли сам акт найменування вже ніби започатковує певну тенденцію (або, навіть, норму). Тому нові назви пропонується утворювати з урахуванням традиції, щоб **план вираження не порушував наявних схем і моделей**.

Критерієм **правильності імені**, а отже й загальним каноном номінації, яким керується діалектик, служить **успішність подальших операцій із об'єктами**. Ім'я розглядається в якості моделі об'єкта, алгоритму дій із ним, своєрідної інструкції з експлуатації. При цьому вважається, що будь-яка робота можлива до тих пір, поки підкріплена понятійно-термінологічним забезпеченням. Для виникнення нових різновидів праці потрібні нові дії **законодавця та діалектика** зі створення та соціального прийняття імен.

Таким чином, умовою будь-якої суспільно-виробничої діяльності визнано створення для неї вербального супроводу, «програмного забезпечення», а також його «тестування»-узуалізацію. Відбувається усвідомлення потреби в упорядкованому термінотворенні.

8. Здійснено спробу визначити **алгоритми мовноінноваційної діяльності** на основі **принципу моделювання**.

Одним із фундаментальних положень діалогу стає усвідомлення того, що **мовленнєва діяльність**, як і будь-яка інша, містить **нормативи**. Мовні нормативи виражаються у вигляді **правильності та істинності**. **Правильність найменування** залежить від того, наскільки витримані нормативи користування мовою в актах найменування. **Істинність найменування** пов'язана з відповідністю назви природі об'єкта, адекватною передачею його суттєвих властивостей.

Провідним *принципом створення імені*, тобто поєднання звуків із денотатами, визначено *моделювання*. Сутність моделювання полягає в тому, що назва повинна відображати не весь предмет, а лише його суттєві властивості, які отримують назву «природа предмета». Правильне найменування природи предмета забезпечує адекватне (у відповідності з природою) його застосування у позамовній практиці. Словесна модель об'єкта виражає лише одну з багатьох характеристик денотата, тоді як інші ознаки можуть служити підґрунтям нових назв.

Принцип моделювання важливих для людини ознак предмета у словесному знакові отримує «друге життя» у вченні про внутрішню форму слова О. Потебні, лексикологічних студіях ХХ століття, залишаючись актуальним і в наш час. Наприклад, Є. Карпіловська говорить про моделювання структурних змін мови на підставі аналізу активного лексикону, а також про моделі як інструмент аналізу мови та прогнозування появи нових її одиниць [4:3–18].

Алгоритми інноваційної діяльності представлені в роботі у такий спосіб. Законодавець на підставі природи (сутності) названої речі, відомої за результатами конкретних, немовних різновидів діяльності, в акті найменування створює *нову модель класу об'єктів*, відображаючи у відповідному слові сутність об'єкта, його основні властивості. Для цього творець імен повинен добре розбиратися у специфіці предметів, явищ, виробничих процесів тієї галузі, в якій він планує здійснювати номінацію.

Використання імені, даного законодавцем, іншими членами соціуму являє собою своєрідну *домовленість*. Її успішність залежить не від бажання/небажання сприйняти та застосовувати конкретну назву, а від того, наскільки *продуктивною* виявилася номінативна модель *в інших різновидах діяльності*.

Ще одним алгоритмом мовної творчості виступає *моніторинг діалектиком процесу найменування з погляду істинності імені*, а значить ефективності слів-моделей. Рекомендації діалектика стосуються як *істинності імені*, тобто відповідності характеристик, поданих у моделі, сутності об'єкта, так і *правил найменування*, тобто адекватності самого мовного моделювання. Діалектик пропонує інноватору-законодавцю *систему правил моделювання*. Причому ці правила регулюють не пошуки сутності об'єкта, оскільки вони пов'язані з творчістю законодавця, а лише використання мовного матеріалу, тоб-

то застосування звуків мовлення в якості знаряддя найменування.

9. Розглянуто конкретні *правила моделювання мовних одиниць*.

Мистецтво найменування на практиці зводиться до використання звукових комплексів за певними правилами. В діалозі йдеться про такі з них. По-перше, *імена* діляться на *первинні* та *похідні*, що складаються з первинних. По-друге, первинні імена створюються за допомогою *моделювання звуками* або їхніми сполученнями: а) *поведінки (дій)* об'єктів та б) *чуттєвого сприйняття* навколишнього світу. По-третє, утворення *похідних імен* також підпорядковано певним правилам: а) додавання, вставка чи видалення звука; б) скорочення речення/ словосполучення до слова (аббревіація); в) описове найменування; г) абстрагування; г) милозвучність; д) словоскладання.

Особливо слід відзначити рекомендацію користування не одним правилом, а їхньою *комбінацією*, в чому вбачаємо усвідомлення потреби системності при творенні нових одиниць мови.

10. До мовноінноваційної проблематики діалогу зараховуємо також *розуміння* Платоном *поняття етимології*. Завдання етимології полягає в «експертній оцінці» відповідності імені сутності названого об'єкта. Основою експертизи стає пошук асоціацій, пов'язаних із тим або іншим звуком, який допомагає вирішити, наскільки повноцінно останні виражають *внутрішню форму слова*. Таким чином, йдеться не про якісь спеціальні дослідницькі процедури, а про звичайну неологічну практику.

Підсумовуючи викладене, робимо такі *висновки*:

– в межах теорії найменування чи не вперше в історії світової лінгвістики здійснено спробу розібратися у проблематиці творення номінативних одиниць;

– пошуки фундаментальних чинників, що лежать в основі номінації, спонукають Платона до введення базових понять «правильності імені» та «істинності імені»;

– визначено, що «інноваційна продукція» повинна відповідати критерію істинності, який передбачає адекватне мовне відображення об'єктивних властивостей названих предметів;

– умовою будь-якої суспільно-виробничої діяльності визнається створення для неї вербального супроводу в якості своєрідного «програмного забезпечення», а також його «тестування»-узуалізація;

– продукування назв запропоновано об'єднати в межах окремого напряму, одні представники якого, т.зв. «законодавці», є фахівцями своєї галузі, а значить можуть втілити правильне розуміння внутрішньої форми об'єкта у вигляді звукового комплексу, тоді як інші, т.зв. «діалектики», мають задовольняти потребу в якісному моніторингові та корегуванні номінативних процесів;

– розроблено низку теоретичних настанов і практичних рекомендацій стосовно творення нового, серед особливо яких виділимо такі:

а) декларацію широких прав інноваторів на індивідуальну творчість, із тим зауваженням, що сам акт номінації повинен спиратися на попередні зразки найменування (схеми, моделі, тенденції);

б) визнання, що в основі мовного розвитку лежать певні закономірності, т.зв. нормативи, пов'язані з використанням системних можливостей та обмежень в актах найменування, а також із адекватною передачею суттєвих властивостей об'єкта;

в) визначення моделювання провідним принципом створення імен;

г) констатацію наявності/потреби алгоритмів інноваційної діяльності, які передбачають, наприклад, створення нових моделей класів об'єктів, домовленість між законодавцем і соціумом щодо використання даного імені, підґрунтям якої стає перевірена в практичній роботі з речами ефективність цієї номінативної моделі, а також деякі інші аспекти;

г) створення конкретних правил та рекомендацій стосовно моделювання мовних одиниць;

д) формулювання основного завдання етимології, яке полягає в експертизі «повноцінності» вираження внутрішньої форми слова звуковими асоціаціями.

Таким чином, давньогрецькі мислителі започатковують традицію наукового вивчення механізмів мовного розвитку з відповідними атрибутами: постановкою питання та проведенням своєрідної дискусії-обговорення, введенням нових понять і термінів, створенням конкретних інструкцій-рекомендацій щодо успішного здійснення номінації тощо. Чимало спостережень та рекомендацій виглядають досить сучасно, й, за умови «стилістичної адаптації» цілком корелюють із напрацюваннями ХХ–ХХІ століть. Щоправда, в межах античної традиції ще відсутнє цілісне уявлення про мовну еволюцію взагалі та інноваційні процеси зокрема, помітні інші лакуни теоретичного та прикладного характеру, не зовсім зрозуміла міра поширення відповідних ідей. Завдання цієї роботи безпосередньо не передбачали пошуків причин такої ситуації, але можливим поясненням вважаємо зауваження сучасного українського неолога А. Калетнік про те, що теоретико-логічна та онтологічна доведеність причин еволюції національної мови є *перспективною темою досліджень* [3:15]. Крім того, перспективним напрямком може бути дослідження наступних етапів розвитку європейського мовознавства на предмет подальшої еволюції мовноінноваційних ідей античності та появи нових спостережень і пропозицій.

Література

1. Амирова Т. А. Очерки по истории лингвистики / Т. А. Амирова, Б. А. Ольховиков, Ю. В. Рождественский. — М. : Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1975. — 559 с.
2. Журавлѐв В. К. Внешние и внутренние факторы языковой эволюции : [моногр.] / В. К. Журавлѐв ; отв. ред. Ю. Д. Дешериев. — М. : Наука, 1982. — 238 с.
3. Калетнік А. А. Неокласична неологія: лінгвістичний статус : [моногр.] / А. А. Калетнік. — К., 2008. — 304 с.
4. Карпіловська Є. А. Зміни в структурі сучасної української мови та можливості їх моделювання / Є. А. Карпіловська // Українська мова. — 2011. — № 2. — С. 3–18.
5. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація : [моногр.] / Ж. В. Колоїз. — К. : Акцент, 2007. — 311 с.
6. Колоїз Ж. В. Українська неологія: здобутки та перспективи / Ж. В. Колоїз // Наукові праці: науково-методичний журнал. — Т. 105, вип. 92. Філологія. Мовознавство. — Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. — С. 57–62.
7. Лук'яненко С. С. Лексико-словотвірні інновації в українському соціально-політичному назовництві : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. / Лук'яненко Сергій Станіславович — Х., 2009. — 208 с.
8. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови / А. М. Нелюба ; відп. ред. К. Г. Городенська. — Х. : Вид. центр ХНУ, 2007. — 301 с.
9. Мазурик Д. Українська неологічна традиція / Д. Мазурик // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. — 2004. — Вип. 34, ч. 1. — С. 219–225.

10. Поливанов Е. Где лежат причины языковой эволюции / Е. Поливанов // За марксистское языкознание : сборник популярных лингвистических статей / Е. Поливанов. — М. : Федерация, 1931. — С. 36–53.
11. Попова Т. В. Неология и неография современного русского языка : учеб. пособие / Т. В. Попова, Л. В. Рацибурская, Д. В. Гугунава. — М. : Фланта ; Наука, 2005. — 168 с.
12. Українська мова: Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. [та ін.]. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. — 824 с. : іл.